

Kolham, Hoofdweg 42
(Gemeente Midden-Groningen, Gr.)
Een Archeologisch Bureauonderzoek
Steekproefrapport 2024-04/27

Kolham, Hoofdweg 42
(Gemeente Midden-Groningen, Gr.)
Een Archeologisch Bureauonderzoek

Een onderzoek in opdracht van
BügelHajema

Steekproefrapport 2024-04/27
ISSN 1871-269X

Auteur: [REDACTED]
Autorisatie: [REDACTED] (senior KNA-archeoloog/
prospector actor reg. [REDACTED])

De Steekproef bv werkt volgens de Kwaliteitsnorm
Nederlandse Archeologie 4.1 en BRL 4000,
en bij dit onderzoek protocol 4002.
Foto's en tekeningen zijn gemaakt door
De Steekproef, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, april 2024

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd
en/of openbaar gemaakt zonder bronvermelding.

De Steekproef bv aanvaardt geen aansprakelijkheid
voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing
van de adviezen of het gebruik van de resultaten van
dit onderzoek.

De Steekproef bv
Archeologisch Onderzoeks- en Adviesbureau

adres	Hooiweg 5, 9801 AJ Zuidhorn
telefoon	050 – 5779784
internet	www.desteekproef.nl
e-mail	info@desteekproef.nl
kvk	02067214

Inhoud

Samenvatting

Administratieve gegevens van het plangebied

1. Inleiding.....	1
● 1.1 Aanleiding en doel (KNA 4.1: LS01).....	1
● 1.2 Locatie (KNA 4.1: LS01, LS02).....	2
● 1.3 Beleid (KNA 4.1: LS01, LS02).....	2
2. Bureauonderzoek (KNA 4.1: LS06).....	3
● 2.1 Bronnen.....	3
● 2.2 Fysische geografie (KNA 4.1: LS04).....	3
● 2.3 Archeologie (KNA 4.1: LS04).....	7
● 2.4 Historische geografie (KNA 4.1: LS03).....	9
● 2.5 Archeologisch verwachtingsmodel (KNA 4.1: LS05).....	10
3. Conclusie en advies (KNA 4.1: VS07).....	11

Gebruikte bronnen

Lijst van figuren en tabellen

Appendix I: Archeologische periodes

Samenvatting

In opdracht van BügelHajema is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Hoofdweg 42 te Kolham, gemeente Midden-Groningen, provincie Groningen (zie Figuur 1). Het plangebied is circa 2700 vierkante meter groot. De aanleiding voor het onderzoek is de voorgenomen bouw van woningen. De hiervoor benodigde bodemingrepen kunnen een bedreiging vormen voor eventueel aanwezige archeologische resten.

Voor het plangebied geldt het Bestemmingsplan Kolham-Froombosch, Dubbelbestemming Waarde archeologie 1. Voor het hele terrein geldt hierdoor dat er bij verstoringen van groter dan 50 vierkante meter een archeologisch onderzoek moet plaatsvinden alvorens de voorgenomen ingreep doorgang kan vinden. Hieruit moet blijken dat de archeologische waarden van de gronden die kunnen worden verstoord in voldoende mate zijn vastgesteld.

Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel (KNA 4.1: LS05)

Het plangebied ligt van oorsprong in een dekzandgebied. Dit was van de steentijd tot midden bronstijd een geschikte plaats voor bewoning. De verwachting voor archeologische waarden uit de steentijd is daarom in het plangebied hoog. Deze kunnen bestaan uit vuurstenen artefacten, aardewerkscherven, houtskoolconcentraties en grondsporen zoals haardkuilen en paalkuilen. Resten hiervan kunnen zijn verstoord door de ontginningen van het veen. Hierbij werd geregeld ook het onderliggende dekzand geraakt.

Vanaf het midden van de bronstijd overgroeide het gebied met veen dat na de late middeleeuwen ontgonnen werd. Van deze ontginningen en het daarop volgende landgebruik als akker kunnen resten bewaard zijn gebleven in de bodem. Indicatoren hiervan bestaan onder andere uit artefacten van aardewerk, steen, hout, metaal of glas, maar ook grondsporen zoals greppels en (paal)kuilen. Het plangebied bevindt zich op een AMK-terrein dat bestaat uit de oude dorpskern en de kerk van Kolham. Bebouwing is in het plangebied op de historisch topografische kaarten echter pas aanwezig in de jaren 60. Mogelijk heeft er voor de aanwezigheid van deze kaarten wel bebouwing op het plangebied gestaan. Indicatoren hiervan zijn onder andere grondsporen, funderingsresten en aardewerkscherven. Door de ligging naast de dorpskerk van middeleeuwse oorsprong is het mogelijk dat er in het plangebied begravingen zijn. Indicatoren hiervan bestaan onder andere uit grondsporen en bij toereikende conservering botmateriaal en houten bekisting. De archeologische verwachting voor late middeleeuwen – nieuwe tijd is hoog.

Mogelijke verstoringen kunnen bestaan uit kabels en leidingen en de bebouwing op het perceel.

Selectieadvies (KNA 4.1: VS07) door [REDACTED] MA

Voor het gehele terrein geldt dat er geen werkzaamheden mogen plaatsvinden die een groter oppervlak dan 50 vierkante meter verstoren. Uit het bureauonderzoek blijkt dat het gebied een hoge verwachting heeft voor archeologische waarden uit de steentijd tot midden bronstijd en vanaf de late middeleeuwen. De geplande werkzaamheden in het plangebied bestaan uit het realiseren van nieuwbouwwoningen.

Ons advies luidt om het plangebied door middel van verkennende boringen te onderzoeken. Hiermee kan de gaafheid van de bodem worden bepaald, en daarmee wat de kans is op intacte archeologische waarden. Het is aan de gemeente Midden-Groningen of zij dit advies al dan niet overneemt.

Als bij toekomstig graafwerk onverhoopt toch archeologische vondsten worden gedaan of archeologische grondsporen worden aangetroffen, dan dient daarvan direct melding te worden gemaakt bij de minister conform de Erfgoedwet 2016, artikel 5.10 & 5.11. Wij adviseren dit te doen bij de gemeente Midden-Groningen.

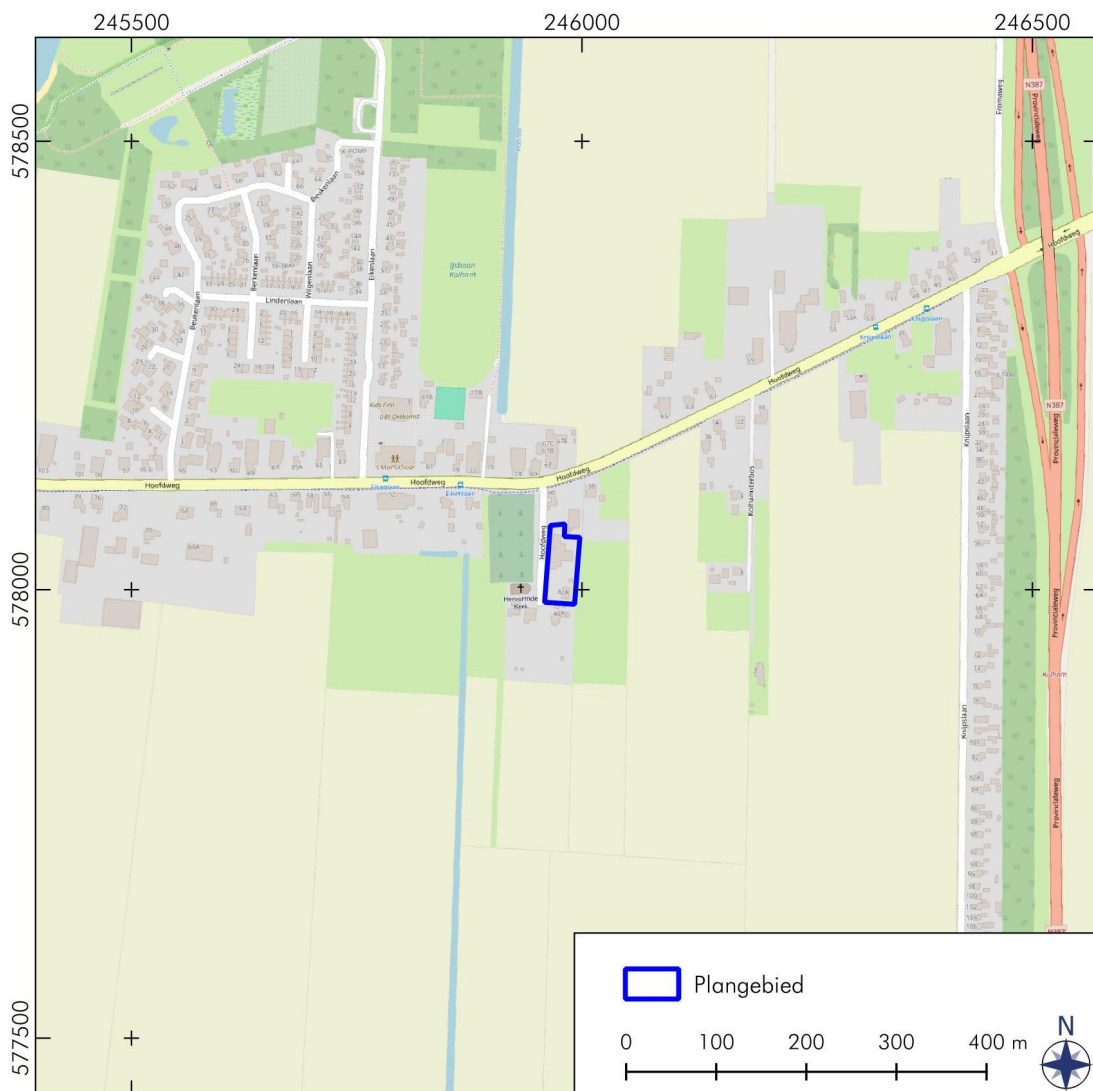
Administratieve gegevens van het plangebied

Provincie	Groningen
Gemeente	Midden-Groningen
Plaats	Kolham
Toponiem	Hoofdweg 42
Centrumcoördinaat	245.975 / 578.046
Oppervlakte plangebied	Circa 2700 m ²
NAP-hoogte maaiveld	Circa 0,5 m NAP tot 1 m NAP
Huidig grondgebruik	Bebouwing
Soort onderzoek	Archeologisch Bureauonderzoek
Opdrachtgever	BügelHajema
Uitvoerder	De Steekproef bv
Bevoegde overheid	Gemeente Midden-Groningen
Bestemmingsplan	Bestemmingsplan Kolham-Froombosch. Dubbelbestemming Waarde archeologie 1 (vastgesteld op 04-07-2013, zie ruimtelijkeplannen.nl).
Steekproef projectcode	2024-04/27
Onderzoeksmeldingsnummer	5562784100
Beheer en plaats documentatie	De Steekproef bv / Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / DANS / Noordelijk Archeologisch Depot

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel (KNA 4.1: LS01)

In opdracht van BügelHajema is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Hoofdweg 42 te Kolham, gemeente Midden-Groningen, provincie Groningen (zie Figuur 1). Het plangebied is circa 2700 vierkante meter groot. De aanleiding voor het onderzoek is de voorgenomen bouw van woningen. De voorgenomen bodemingrepen kunnen een bedreiging vormen voor aanwezige archeologische resten. Het doel van het onderzoek is vaststellen of er in het plangebied een intacte bodem aanwezig is en of zich hierin archeologische resten bevinden.

Figuur 1: Kolham, Hoofdweg 42: Topografische kaart met de ligging van het plangebied. Het is gelegen in het zuidoosten van Kolham. Bron: Opentopo.

1.2 **Locatie** (KNA 4.1: LS01, LS02)

Het plangebied bestaat uit een perceel waar een leegstaande school op staat. Het is gelegen aan de zuidoostkant van Kolham. Aan de westzijde grenst het terrein aan een aftakking van de Hoofdweg. Aan de overkant van deze aftakking bevinden zich een kerk en begraafplaats. Aan de noord en zuidkant grenst het plangebied aan bebouwing. Aan de oostkant bevindt zich akkerland. Doordat er na dit bureauonderzoek niet direct een booronderzoek wordt uitgevoerd, waardoor aanwezige kabels en leidingen nog niet bedreigd worden, is ervoor gekozen geen KLIC - melding te doen.

1.3 **Beleid** (KNA 4.1: LS01, LS02)

Voor het plangebied geldt het Bestemmingsplan Kolham-Froombosch, Dubbelbestemming Waarde archeologie 1 (vastgesteld op 04-07-2013, zie ruimtelijkeplannen.nl). Dit komt overeen met de verwachting op de gemeentelijke verwachtingskaart, waar het wordt aangemerkt als een terrein van hoge archeologische waarde (■■■■■■■■■■, 2020).

Voor het hele terrein geldt dat er bij verstoringen van groter dan 50 vierkante meter een archeologisch onderzoek moet plaatsvinden alvorens de voorgenomen ingreep doorgang kan vinden. Dit houdt in dat er een rapport moet worden opgesteld waarin de archeologische waarden van de gronden die kunnen worden verstoord in voldoende mate zijn vastgesteld. Eveneens moet hierin in voldoende mate zijn aangegeven op welke wijze de archeologische waarden worden bewaard en/of gedocumenteerd.

2. Bureauonderzoek (KNA 4.1: LS06)

2.1 Bronnen

Tijdens het bureauonderzoek is de bestaande relevante kennis van het plangebied verzameld. De gebruikte bronnen voor het bureauonderzoek zijn opgenomen in de literatuurlijst. De onderzoeksmethode is afgestemd op het archeologisch beleid van de gemeente Midden-Groningen. Aan de hand van het bureauonderzoek is een archeologisch verwachtingsmodel opgesteld.

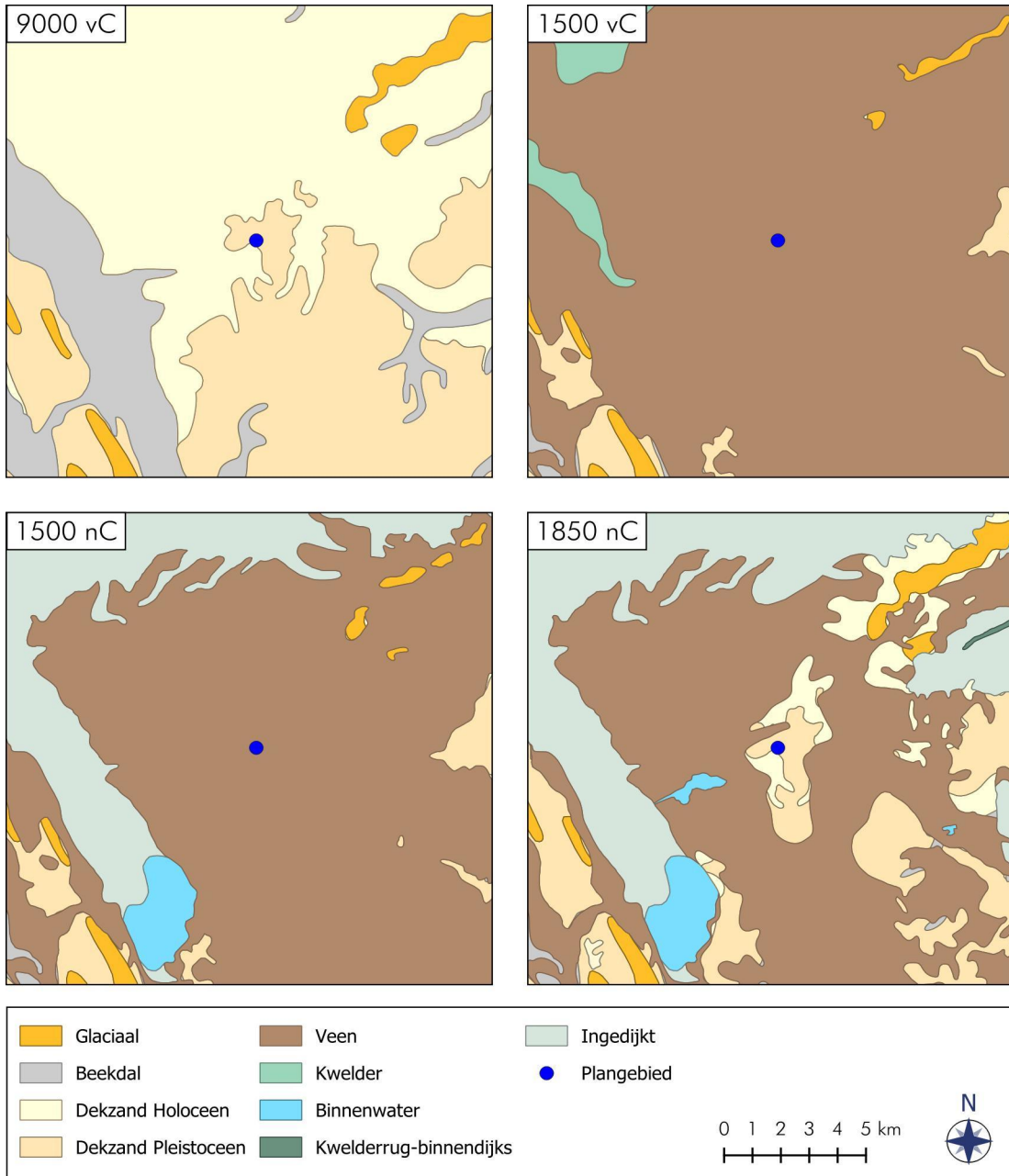
Voor de paragraaf over de fysische geografie zijn kaarten van de bodem, de geologie, geomorfologie en de fysische geografie bestudeerd, evenals het Actueel Hoogtebestand Nederland. Voor de paragraaf over archeologie is onder andere ARCHIS 3, het archeologisch registratie- en informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) geraadpleegd. In ARCHIS 3 kunnen vondstmeldingen, archeologische terreinen en eerder uitgevoerde archeologische onderzoeken worden ingezien. Deze databank is toegankelijk voor organisaties die werkzaam zijn in de archeologie (zoeken.cultureelerfgoed.nl). Het bevat een GIS-systeem waarin de archeologische kaart en aardkundige kaarten geraadpleegd kunnen worden. Rapporten over eerder uitgevoerde archeologische onderzoeken in de directe omgeving van het plangebied zijn eveneens bestudeerd. Voor de paragraaf over de historische geografie is onder meer gebruik gemaakt van historische kaarten en de website topotijdreis.nl, waarop topografische kaarten zijn in te zien.

2.2 Fysische geografie (KNA 4.1: LS04)

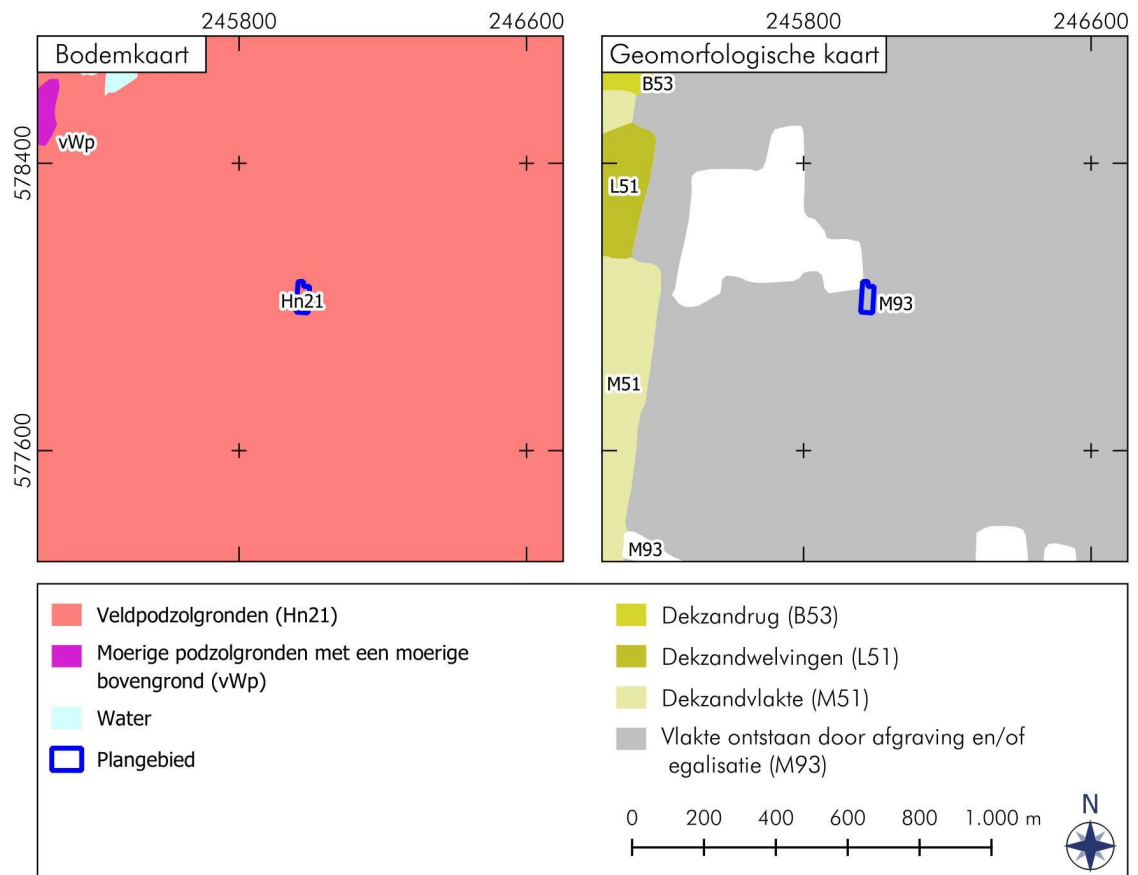
De diepere ondergrond van het plangebied bestaat uit keileem dat ongeveer 150.000 jaar geleden is ontstaan tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saale-glaciaal (zie Appendix I). Tijdens een groot deel van de laatste ijstijd (het Weichseliën) heerste in Nederland een poolklimaat. Door het ontbreken van begroeiing had de wind vrij spel en kon vanuit het Noordzeebekken dekzand worden afgezet. In dit dekzandlandschap konden jager-verzamelaars rondtrekken en bewoningssporen achterlaten.

Tijdens het Holoceen steeg de zeespiegel door het opwarmen van de aarde waardoor de kustlijn landinwaarts bewoog. Door de slechte afwatering in het dekzandlandschap steeg de grondwaterspiegel en ontstonden grote moerassen. Hierdoor trad op grote schaal veenvorming op. Het plangebied raakte rond 1500 vC overgroeid met veen (Figuur 2). De veengebieden zijn vanaf de middeleeuwen op steeds grotere schaal ontgonnen, maar het plangebied ligt nog lange tijd in een veengebied. Op de kaart van 1850 nC is te zien dat het veen is ontgonnen waardoor in het plangebied het dekzand weer aan het oppervlak ligt. Op de geomorfologische kaart is te zien dat de bodem van het plangebied wordt aangeduid als vlakte ontstaan door afgraving en/of egalisatie (M93; Figuur 3). Op de bodemkaart is te zien dat het plangebied bestaat uit een veldpodzolbodem (Hn21; Figuur 3). Veldpodzolgronden worden veel aangetroffen in de jonge heideontginningen, gebieden die tot eind negentiende of begin twintigste eeuw met heide waren bedekt. De veldpodzolgronden liggen in lagere delen, zoals afvoerlose laagten, en op lage ruggen met relatief hoge grondwaterstanden. Op hogere plaatsen worden ze alleen gevonden als daar tijdens het proces van bodemvorming hoge grondwaterstanden waren; dit is het geval bij bijvoorbeeld gebieden die vroeger in het veen hebben gelegen, zoals het plangebied. De NAP-hoogte van het plangebied loopt vanaf het noorden af van 1 meter boven NAP naar 0,5 meter boven NAP richting het zuiden (zie Figuur 4). In

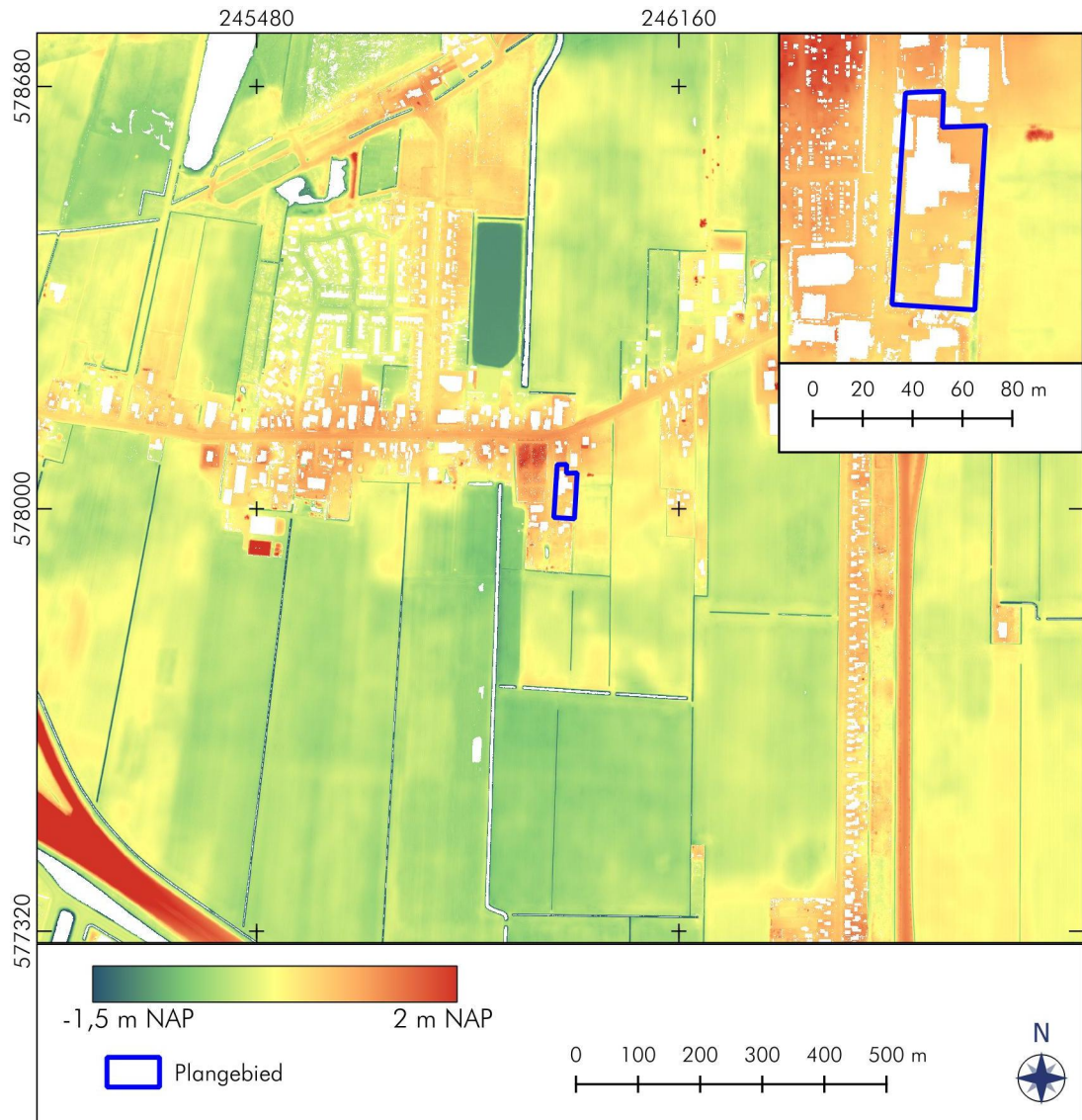
tegenstelling tot wat de geomorfologische kaart aangeeft lijkt het plangebied op de hoogtekaart niet in een vlakke te liggen. Het plangebied ligt net als de rest van Kolham als een hoogte in die vlakke.

Figuur 2: Kolham, Hoofdweg 42: Paleografische reconstructies van de omgeving van het plangebied. Bron: Vos *et al.* 2018.

Figuur 3: Kolham, Hoofdweg 42: Uitsneden van de bodemkaart en de geomorfologische kaart. Van de witte gebieden is geen informatie bekend omdat deze bebouwd zijn. Bron: Publieke Dienstverlening op de Kaart.

Figuur 4: Kolham, Hoofdweg 42: Hoogtekaart met het Actueel Hoogtebestand Nederland. Bron: AHN4, via Publieke Dienstverlening op de Kaart.

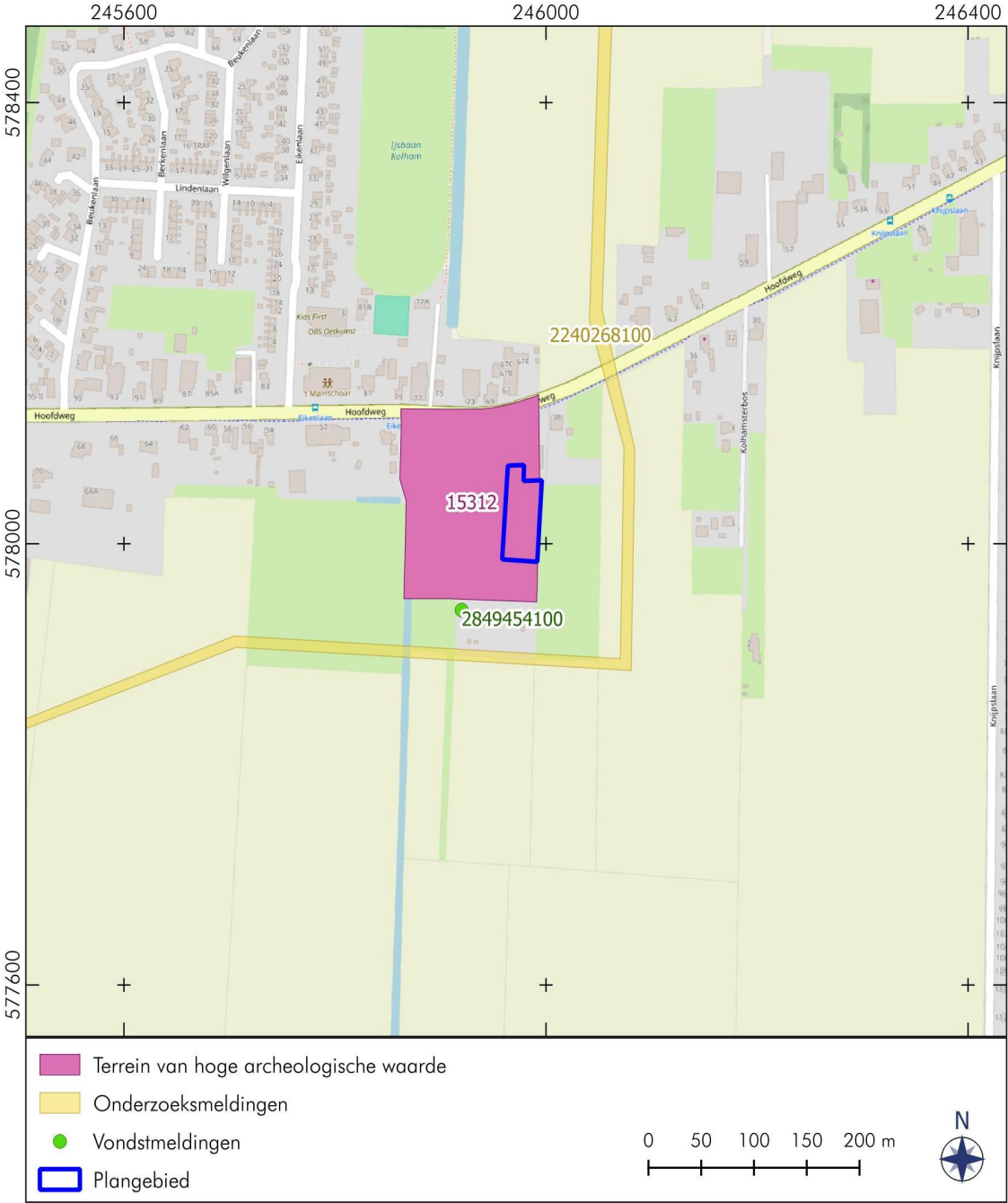
2.3 Archeologie (KNA 4.1: LS04)

In Figuur 5 zijn de bekende archeologische waarden in en rondom het plangebied weergegeven. In Tabel 1 zijn de beschrijvingen weergegeven van de onderzoeksmeldingen in de buurt van het plangebied. Het plangebied ligt in Archeologische MonumentenKaart-terrein 15312. Dit AMK-terrein betreft een deel van het dorp Kolham, de omgeving van de kerk. Kolham is een lintdorp dat in de middeleeuwen op een zandrug is ontstaan.

In de omgeving van het plangebied bevinden zich één onderzoeksmelding en één vondstlocatie. De onderzoeksmelding betreft booronderzoek naar aanleiding van de aanleg van een gasleiding. Er werden geen archeologische indicatoren aangetroffen en in grote delen van het plangebied is de bodem verstoord. In boringen direct ten zuidwesten van het plangebied was er een deels intacte podzolbodem aanwezig (La Fèber *et al.* 2009). De vondstmelding betreft vermoedelijk middeleeuwse scherven die zijn aangetroffen onder de pastorie van Kolham.

Tabel 1: Kolham, Hoofdweg 42: Overzicht van de ARCHIS-meldingen en AMK-terreinen

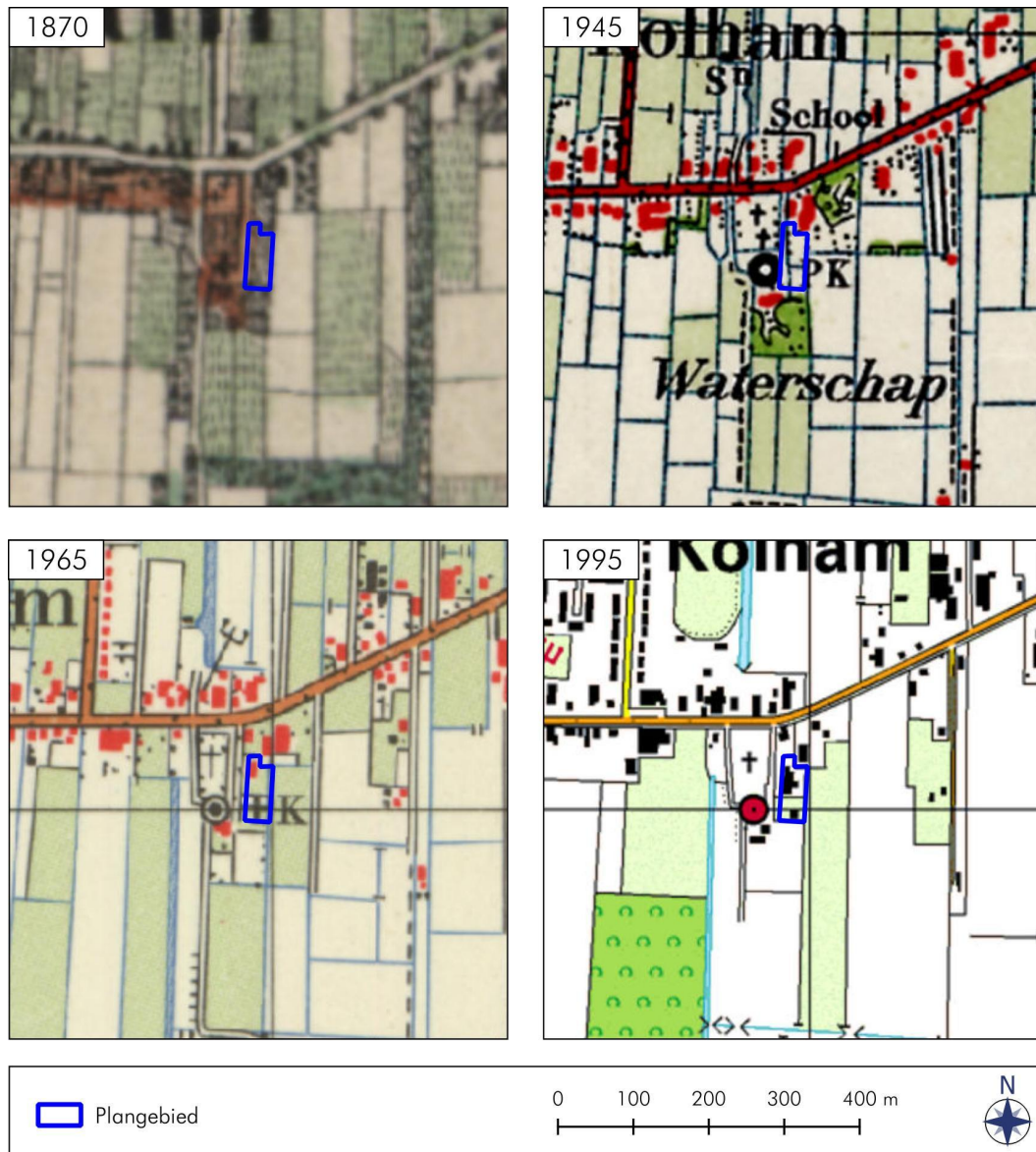
Zaaknummer	Omschrijving
<i>AMK-terrein</i>	
15312	"Terrein met sporen van bewoning. Het betreft het dorp Kolham, de omgeving van de kerk, zoals weergegeven op de topografische militaire kaart van 1853. Kolham is een wegdorp, in de Middeleeuwen op een zandrug ontstaan." (Archis).
<i>Onderzoeksmeldingen</i>	
2240268100	Booronderzoek naar aanleiding van de voorgenomen aanleg van een gasleiding. In een deel van het plangebied werden geen archeologische indicatoren aangetroffen. In het grootste deel van het plangebied was de bodem verstoord. (La Fèber <i>et al.</i> 2009)
<i>Vondstmeldingen</i>	
2849454100	Melding van scherven gevonden onder de pastorie van Kolham eind jaren '60. Vermoedelijk Middeleeuws

Figuur 5: Kolham, Hoofdweg 42: Archeologische waarden in de omgeving van het plangebied.
 Bron: Archis.

2.4 Historische geografie (KNA 4.1: LS03)

Op het historische kaartmateriaal is te zien dat het plangebied sinds 1870 aan de zuidoostkant van Kolham heeft gelegen. Tot er rond 1960 een school werd gebouwd was het plangebied onbebouwd (Figuur 6). In de decennia die volgden is de school die op het plangebied staat tot 1995 een aantal keer uitgebreid (Figuur 6). De kerk die grenst aan het plangebied kent zijn oorsprong in de 13^e eeuw. De kerk in zijn huidige vorm dateert uit 1641 (Hiemstra 2018).

Figuur 6: Kolham, Hoofdweg 42: Topografische kaarten uit 1870, 1945, 1965 en 1995. Bron: topotijdreis.

2.5 Archeologisch verwachtingsmodel (KNA 4.1: LS05)

Het plangebied ligt van oorsprong in een dekzandgebied. Dit was van de steentijd tot midden bronstijd een geschikte plaats voor bewoning. De verwachting voor archeologische waarden uit de steentijd is daarom in het plangebied hoog. Deze kunnen bestaan uit vuurstenen artefacten, aardewerkscherven, houtskoolconcentraties en grondsporen zoals haardkuilen en paalkuilen. Resten hiervan kunnen zijn verstoord door de ontginningen van het veen. Hierbij werd geregeld ook het onderliggende dekzand geraakt.

Vanaf het midden van de bronstijd overgroeide het gebied met veen dat na de late middeleeuwen ontgonnen werd. Van deze ontginningen en het daarop volgende landgebruik als akker kunnen resten bewaard zijn gebleven in de bodem. Indicatoren hiervan bestaan onder andere uit artefacten van aardewerk, steen, hout, metaal of glas, maar ook grondsporen zoals greppels en (paal)kuilen. Het plangebied bevindt zich op een AMK-terrein dat bestaat uit de oude dorpskern en de kerk van Kolham. Bebouwing is in het plangebied op de historisch topografische kaarten echter pas aanwezig in de jaren 60. Mogelijk heeft er voor de aanwezigheid van deze kaarten wel bebouwing op het plangebied gestaan. Indicatoren hiervan zijn onder andere grondsporen, funderingsresten en aardewerkscherven. Door de ligging naast de dorpskerk van middeleeuwse oorsprong is het mogelijk dat er in het plangebied begravingen zijn. Indicatoren hiervan bestaan onder andere uit grondsporen en bij toereikende conservering botmateriaal en houten bekisting. De archeologische verwachting voor late middeleeuwen – nieuwe tijd is hoog.

Mogelijke verstoringen kunnen bestaan uit kabels en leidingen en de bebouwing op het perceel.

Tabel 2: Kolham, Hoofdweg 42: Specificatie archeologische verwachting.

Datering:	Steentijd – midden bronstijd	Late middeleeuwen – nieuwe tijd
Complexiteit:	Jachtkamp, nederzetting	Begravingen, boerderijplaats
Omvang:	Vanaf enkele meters	Vanaf enkele tientallen meters
Diepteligging:	Top van het dekzand	Vanaf het maaiveld
Gaafheid en conservering:	Onbekend	Onbekend
Locatie:	Hele plangebied	Hele plangebied
Uiterlijke kenmerken:	Vuursteenconcentraties, aardewerk, houtskoolconcentraties, haardkuilen, paalkuilen	Botresten, houtresten Aardewerkscherven, grondsporen, funderingsresten
Mogelijke verstoringen:	Kabels en leidingen, vroegere bebouwing	Kabels en leidingen, vroegere bebouwing

3. Conclusie en advies (KNA 4.1: VS07)

Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel (KNA 4.1: LS05)

Het plangebied ligt van oorsprong in een dekzandgebied. Dit was van de steentijd tot midden bronstijd een geschikte plaats voor bewoning. De verwachting voor archeologische waarden uit de steentijd is daarom in het plangebied hoog. Deze kunnen bestaan uit vuurstenen artefacten, aardewerkscherven, houtskoolconcentraties en grondsporen zoals haardkuilen en paalkuilen. Resten hiervan kunnen zijn verstoord door de ontginningen van het veen. Hierbij werd geregeld ook het onderliggende dekzand geraakt.

Vanaf het midden van de bronstijd overgroeide het gebied met veen dat na de late middeleeuwen ontgonnen werd. Van deze ontginningen en het daarop volgende landgebruik als akker kunnen resten bewaard zijn gebleven in de bodem. Indicatoren hiervan bestaan onder andere uit artefacten van aardewerk, steen, hout, metaal of glas, maar ook grondsporen zoals greppels en (paal)kuilen. Het plangebied bevindt zich op een AMK-terrein dat bestaat uit de oude dorpskern en de kerk van Kolham. Bebouwing is in het plangebied op de historisch topografische kaarten echter pas aanwezig in de jaren 60. Mogelijk heeft er voor de aanwezigheid van deze kaarten wel bebouwing op het plangebied gestaan. Indicatoren hiervan zijn onder andere grondsporen, funderingsresten en aardewerkscherven. Door de ligging naast de dorpskerk van middeleeuwse oorsprong is het mogelijk dat er in het plangebied begravingen zijn. Indicatoren hiervan bestaan onder andere uit grondsporen en bij toereikende conservering botmateriaal en houten bekisting. De archeologische verwachting voor late middeleeuwen – nieuwe tijd is hoog.

Mogelijke verstoringen kunnen bestaan uit kabels en leidingen en de bebouwing op het perceel.

Selectieadvies (KNA 4.1: VS07) door [REDACTED] MA

Voor het gehele terrein geldt dat er geen werkzaamheden mogen plaatsvinden die een groter oppervlak dan 50 vierkante meter verstoren. Uit het bureauonderzoek blijkt dat het gebied een hoge verwachting heeft voor archeologische waarden uit de steentijd tot midden bronstijd en vanaf de late middeleeuwen. De geplande werkzaamheden in het plangebied bestaan uit het realiseren van nieuwbouwwoningen.

Ons advies luidt om het plangebied door middel van verkennende boringen te onderzoeken. Hiermee kan de gaafheid van de bodem worden bepaald, en daarmee wat de kans is op intacte archeologische waarden. Het is aan de gemeente Midden-Groningen of zij dit advies al dan niet overneemt.

Als bij toekomstig graafwerk onverhoopt toch archeologische vondsten worden gedaan of archeologische grondsporen worden aangetroffen, dan dient daarvan direct melding te worden gemaakt bij de minister conform de Erfgoedwet 2016, artikel 5.10 & 5.11. Wij adviseren dit te doen bij de gemeente Midden-Groningen.

Gebruikte bronnen

Feber, D.J. La, Kaptijn, E., Marinelli, M.G., 2009. *Bureau- en inventariserend veldonderzoek op het gasleidingtracé Kolham-Slochteren*. OW-Projectnummer 198014. Oranjewoud bv, Heerenveen.

Hiemstra, R. 2018, 1 januari. *Kolham*. Historisch archief Midden-Groningen. Geraadpleegd op 15-04-2024.

Mei, N., van der, 2020. *Beleidsnota archeologie, gemeente Midden-Groningen*. Stichting Libau, Groningen.

Vos, P., M. van der Meulen, H. Weerts & J. Bazelmans. 2018. *Atlas van Nederland in het Holoceen. Landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu*, Amsterdam: Prometheus.

Services:

AHN-Viewer. Actueel Hoogtebestand Nederland. Rijkswaterstaat, Adviesdienst Geo-informatie en ICT.

ARCHIS 3.

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 4.1. 2018. Centraal College van Deskundigen Archeologie.

Publieke Dienstverlening op de Kaart (PDoK).

Ruimtelijke Plannen

Topotijdreis.

Lijst van figuren en tabellen

Figuren

- 1 Topografische kaart
- 2 Paleografische kaarten
- 3 Bodem- en geomorfologische kaart
- 4 Hoogtekaart
- 5 Archeologische waarden kaart
- 6 Historische kaarten

Tabellen

- 1 Archismeldingen
- 2 Specificatie archeologische verwachting